

1. Η συνταγματική αναθεώρηση άνοιξε μια έντονη δημόσια συζήτηση, πρώτα απ' όλα για την αναγκαιότητα αυτής. Αμφισβητήθηκε η καταλληλότητα της στιγμής και η δυνατότητα, λόγω γενικότερου συσχετισμού, να εξασφαλιστεί μια προοδευτική κατεύθυνση στην αναθεώρηση. Ποια είναι η δική σας γνώμη;

Η αναθεώρηση του Συντάγματος έχει ως αντικείμενο την τροποποίηση των κανόνων που αποτελούν το θεμέλιο του δημοκρατικού πολιτεύματος και στηρίζουν το κράτος δικαίου. Έτσι, καθεμιά αναθεωρητική πρωτοβουλία αξιολογείται με βάση τα αιτήματα που διαμορφώνονται κατά την λειτουργία των θεσμών και αφορούν στην αποκατάσταση, θωράκιση ή εμβάθυνση της δημοκρατίας και στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Τέτοια αιτήματα διατυπώθηκαν με έμφαση και με πολιτική ένταση την περίοδο της οικονομικής κρίσης, που προξένησε δραστική υποβάθμιση των κοινοβουλευτικών διαδικασιών και γενικότερα του δημοκρατικού παιγνιδιού, που περιόρισε την απόλαυση συνταγματικών δικαιωμάτων, ιδίως των κοινωνικών. Η οικονομική κρίση εξελίχθηκε σε πολιτική και εν μέρει πολιτειακή κρίση, καθώς η περιθωριοποίηση του κοινοβουλίου και η δέσμευση των κυβερνητικών επιλογών και των δημόσιων πολιτικών από τις επιταγές των δανειστών συρρίκνωσαν την εφαρμογή της δημοκρατικής αρχής.

Το ερώτημα, ωστόσο, που γεννιέται είναι αν στις παρούσες συνθήκες η αναθεώρηση του Συντάγματος μπορεί να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις, να ιδρύσει νέους και αποτελεσματικούς όρους πραγμάτωσης της λαϊκής κυριαρχίας. Πραγματικά, το βασικό ζητούμενο της αναθεώρησης είναι η ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου που διασφαλίζει ότι οι κανόνες που ρυθμίζουν την κοινωνική συμβίωση και εγγυώνται την ισότιμη απόλαυση των δικαιωμάτων αποτελούν προϊόν της βούλησης των αντιπροσώπων του λαού, που με την σειρά της διαμορφώνεται με όρους γνήσιου πολιτικού ανταγωνισμού, μέσα από την αντιπαράθεση περισσότερων και αντίθετων μεταξύ τους πολιτικών σχεδίων. Μπορεί η τροποποίηση του καταστατικού χάρτη να εισαγάγει εγγυήσεις σεβασμού τούτης της βασικής συνθήκης ανάπτυξης της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας; Με άλλα λόγια, σε ένα περιβάλλον όπου οι ισχυροί οικονομικοί παράγοντες, όπως για παράδειγμα οι οίκοι αξιολόγησης, διατυπώνουν και επιβάλλουν παγκοσμίως κανόνες συμπεριφοράς, είναι εύλογη η διερώτηση αν η μεταβολή του εθνικού δικαίου, έστω και αν πρόκειται για την

αναθεώρηση του Συντάγματος, αρκεί για να εξασφαλίσει την αυτονομία του πολιτικού, συνακόλουθα την υλοποίηση της λαϊκής κυριαρχίας.

Οι επιφυλάξεις εντείνονται από δυο παραμέτρους: καταρχάς στην χώρα μας σε σημαντικούς τομείς του κοινωνικοπολιτικού βίου, η κυριαρχία ασκείται από κοινού με τα άλλα κράτη- μέλη της Ε.Ε., με αποτέλεσμα να περιορίζεται η εμβέλεια του αναθεωρητικού εγχειρήματος. Για τον λόγο αυτό, η αριστερά έχει σήμερα την υποχρέωση να ανοίξει την συζήτηση σχετικά με τις θεσμικές προϋποθέσεις, με τις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις στο ευρωπαϊκό επίπεδο, ώστε να υποστηριχθεί ο σεβασμός της δημοκρατικής αρχής. Επιπλέον, ενόψει της συνταγματικής αναθεώρησης, πολιτικές δυνάμεις, μεταξύ των οποίων και η αξιωματική αντιπολίτευση, διατυπώνουν προτάσεις που αποβλέπουν στην συνταγματοποίηση βασικών παραμέτρων του νεοφιλελεύθερου παραδείγματος. Ο κίνδυνος, λοιπόν, η αναθεώρηση να αποδειχθεί φενάκη και να οδηγήσει στην αποδυνάμωση του Συντάγματος ή να εξελιχθεί σε όχημα τυποποίησης νεοφιλελεύθερων προταγμάτων, επιβάλλει οι επιλογές να αποτελέσουν αντικείμενο συζήτησης και προσεκτικών σταθμίσεων.

2. Οι ενστάσεις που προαναφέραμε σχετίζονται με έναν τρόπο και με τη σύνθετη διαδικασία αναθεώρησης που προβλέπει το σύνταγμά μας. Αυτή η διαδικασία μπορεί να αναθεωρηθεί και χρειάζεται κάτι τέτοιο κατά τη γνώμη σας;

Η πρακτική του πολιτεύματος ανέδειξε στρεβλώσεις, που αντιστρατεύονται την λογική της αναθεωρητικής διαδικασίας και απομειώνουν την σημασία της συμμετοχής του εκλογικού σώματος σε αυτήν. Αναφέρομαι στις εναλλακτικές αυξημένες πλειοψηφίες του άρθρου 110 Συντ. που αποσκοπούν στην δημιουργία ευρείας συναίνεσης για την μεταβολή του καταστατικού χάρτη, χωρίς όμως να εξυπηρετούν την στόχευσή τους, χωρίς δηλαδή να εξασφαλίζουν ότι το αναθεωρημένο Σύνταγμα αντανάκλα τις επιλογές του μεγαλύτερου τμήματος των πολιτών. Συγκεκριμένα, το γεγονός ότι η αυξημένη πλειοψηφία των 180 βουλευτών αρκεί να διαμορφωθεί στην πρώτη Βουλή, σε αυτή που διαπιστώνει απλώς την ανάγκη αναθεώρησης, επιτρέπει η διαδικασία να ολοκληρωθεί από την αναθεωρητική Βουλή με την πλειοψηφία των 151 βουλευτών, δηλαδή στην πράξη από την κυβερνητική πλειοψηφία. Όμως το κρίσιμο σε μια αναθεώρηση δεν είναι να διαπιστωθεί η ανάγκη αλλαγών στο Σύνταγμα, σε αυτό μπορεί να συμφωνήσουν

εύκολα περισσότερες πολιτικές δυνάμεις. Το πολιτικοθεσμικά σημαντικό είναι πως διαμορφώνεται και ποιο είναι το περιεχόμενο της νέας συνταγματικής ρύθμισης, ποια κατεύθυνση θα ακολουθήσει η αναθεωρητική Βουλή. Αν η κατεύθυνση αυτή δεν διαμορφώνεται μέσα από ευρύτερες κοινοβουλευτικές συμπράξεις, τότε ο κυβερνητικός συνασπισμός της αναθεωρητικής Βουλής γίνεται παντοδύναμος και η μεσολάβηση του λαού τείνει να χάσει το νόημα της. Αξίζει επομένως να διερευνηθεί το ενδεχόμενο τροποποίησης του άρθρου 110 Συντ. προκειμένου να είναι η αναθεωρητική Βουλή που αποφασίζει με αυξημένη πλειοψηφία. Μια τέτοια αλλαγή θα ενισχύσει τα δημοκρατικά χαρακτηριστικά της διαδικασίας και θα κάμψει τους διασταγμούς όσων βλέπουν με επιφύλαξη την εκκίνησή της, καθώς αυτή μπορεί να καταλήξει στην αλλαγή του Συντάγματος σύμφωνα με στενά κομματικά ή παραταξιακά συμφέροντα.

3. Ένα από τα ζητήματα που συζητήθηκαν περισσότερο είναι ο τρόπος εκλογής του προέδρου της Δημοκρατίας, οι αρμοδιότητές του, καθώς και η εμπλοκή του τρόπου εκλογής με τη διάλυση της Βουλής. Πιστεύετε ότι χρειάζεται να αλλάξουν αυτές οι διατάξεις και γιατί;

Ο τρόπος ανάδειξης καθενός κρατικού οργάνου και οι αρμοδιότητες που του αναθέτει το Σύνταγμα καθορίζουν την θέση του στο πολίτευμα και το εύρος των εξουσιών του. Η προταθείσα εισαγωγή της άμεσης εκλογής του προέδρου της Δημοκρατίας μπορεί να μην αλλάξει από μόνη της το κυβερνητικό σύστημα, επηρεάζει όμως την μορφή της αντιπροσώπευσης : ο αρχηγός του κράτους αποκτά ισχυρή προσωπική νομιμοποίηση που του προσδίδει εξουσία, ακόμη και χωρίς να μεσολαβήσει κάποια διεύρυνση των αρμοδιοτήτων του. Αν μάλιστα του αναγνωριστούν αρμοδιότητες που επιτρέπουν την ανάμειξή του στην πολιτική διεύθυνση της χώρας, όπως η σύγκληση του Υπουργικού Συμβουλίου ή η δυνατότητα να απευθύνεται στην Βουλή, τότε ο Πρόεδρος θα καταστεί συγκυβερνήτης και το δικέφαλο της εκτελεστικής εξουσίας θα μεταβάλλει νόημα. Ο αρχηγός του κράτους που δεν λογοδοτεί προς το κοινοβούλιο ούτε ελέγχεται από αυτό θα μετεξελιχθεί σε σημαντικό παίκτη του πολιτικού παιχνιδιού και σε εν δυνάμει αντίπαλο του Πρωθυπουργού και ηγέτη της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας.

Εξάλλου, η επιδιωκόμενη αποσύνδεση της προεδρικής εκλογής από την διάλυση της Βουλής μπορεί να επιτευχθεί με ηπιότερα μέσα, μάλιστα μια τέτοια πρόταση

διατυπώθηκε ήδη και προβλέπει την διαρκή επανάληψη της ψηφοφορίας μέχρι να επιτευχθεί η πλειοψηφία των 3/5 με ταυτόχρονη παράταση της θητείας του απερχόμενου προέδρου. Έτσι, διαφυλάσσεται ο υπερκομματικός χαρακτήρας της προεδρικής εκλογής, ενώ παράλληλα αποτρέπεται η καταστρατήγησή της για την εξυπηρέτηση ξένων προς αυτή σκοπιμοτήτων.

4. Προτείνεται επίσης να συμπεριληφθεί μες στην αναθεώρηση και η διάταξη για το εκλογικό σύστημα, ώστε να καθιερωθεί ως πάγιο σύστημα η απλή αναλογική. Πώς κρίνετε την πρόταση;

Η απλή αναλογική επιτρέπει την πιστότερη αποτύπωση της βούλησης του εκλογικού σώματος στην σύνθεση της Βουλής, είναι το εκλογικό σύστημα που εξασφαλίζει την βέλτιστη εκπροσώπηση. Τα τελευταία χρόνια πάντως έντονη είναι η συζήτηση αν η αυθεντική εκπροσώπηση αποτελεί επαρκή παράγοντα για την ενίσχυση και ουσιαστικοποίηση της πολιτικής αντιπροσώπευσης. Επιπλέον, δεν πρέπει να αμελείται το γεγονός ότι η υιοθέτηση και μεταβολή του εκλογικού συστήματος δεν αποτελεί συνταγματική ύλη, αλλά ανάγεται στο πεδίο του κοινού νόμου και ως εκ τούτου αποτελεί ένα από τα αντικείμενα της πολιτικής αντιπαράθεσης. Η συνταγματοποίησή του μοιάζει να υποτιμά κάπως την παραπάνω διάσταση, να εκνομικεύει το ζήτημα αναμόρφωσης του εκλογικού συστήματος και μαρτυρά μια έλλειψη εμπιστοσύνης στις πολιτικές διαδικασίες. Παρ'όλα αυτά πρόκειται για παρέμβαση που μπορεί να ευνοήσει την λαϊκή συμμετοχή και αξίζει να υποστηριχθεί.

5. Η σκέψη να τεθεί το αναθεωρημένο σύνταγμα στην κρίση του εκλογικού σώματος με δημοψήφισμα προκάλεσε αντιδράσεις και άνοιξε μια συζήτηση περί άμεσης και αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Κατά τη γνώμη σας, αυτές οι δύο μορφές είναι αντιπαραθετικές; Και πώς θα έπρεπε να εισάγεται ο θεσμός του δημοψηφίσματος σε ένα σύγχρονο σύνταγμα;

Είναι αλήθεια πως για δεκαετίες η αντιπροσωπευτική αντιμετωπίστηκε ως ισχνό υποκατάστατο της άμεσης δημοκρατίας, ως κακέκτυπο, που για να βελτιωθεί πρέπει να μιμείται τις πρακτικές και να αντιγράφει τις μεθόδους του πρωτοτύπου. Σε αυτό το πλαίσιο, το δημοψήφισμα χαρακτηρίστηκε θεσμός της άμεσης δημοκρατίας και υποστηρίχθηκε ότι επιτρέπει στον λαό να καθορίζει τις πολιτικές ακόμη και τις πολιτειακές εξελίξεις, να συμμετέχει αποφασιστικά στα δημόσια πράγματα και να

ελέγχει τους κυβερνώντες. Τούτη είναι μια εξιδανικευμένη προσέγγιση του θεσμού, που συσκοτίζει την πολιτικοθεσμική λειτουργία του.

Πραγματικά, η πρακτική των πολιτευμάτων που έχουν υιοθετήσει το δημοψήφισμα αναδεικνύει την ιδιότητα, ορθότερα την εγγενώς αντιφατική δυναμική που αυτό αναπτύσσει: αν και προορίζεται να εξασφαλίσει την ουσιαστική συμμετοχή του λαού στις πολιτικές διαδικασίες και να εγκαταστήσει ένα διάλογο επικοινωνίας κυβερνώντων και κυβερνωμένων, συνήθως μετατρέπεται σε παράμετρο απλής νομιμοποίησης της πολιτικής και των επιλογών του κυβερνώντος κόμματος. Ο διλημματικός χαρακτήρας της επιλογής, που έχει διατυπωθεί από τον εκάστοτε αρχηγό της εκτελεστικής εξουσίας, αποστεώνει το πολιτικό νόημα της ψήφου, με αποτέλεσμα η δημοψηφισματική διαδικασία να εξαντλείται εύκολα σε μια συνοπτική ανανέωση της εμπιστοσύνης του λαού προς όσους ασκούν την εκτελεστική εξουσία. Ο αρχηγοκεντρικός χαρακτήρας του κομματικού συστήματος και, γενικότερα, η προσωποποίηση της εξουσίας, που αποτελεί ένα από τα ισχυρότερα χαρακτηριστικά των τηλεοπτικών δημοκρατιών, είναι παράγοντες που επιτείνουν την παραπάνω λογική της δημοψηφισματικής αναμέτρησης.

Τούτη η δυναμική δεν αλλάζει ακόμη και όταν η πρωτοβουλία ανήκει στον λαό που με την συλλογή υπογραφών μπορεί να προκαλέσει την διενέργεια δημοψηφίσματος : στην περίπτωση αυτή την «ευθύνη» διατύπωσης του ερωτήματος αναλαμβάνουν οι ισχυροί παράγοντες των ΜΜΕ που ούτως ή άλλως επικαθορίζουν τον σχετικό διάλογο. Μάλιστα τότε, η εμπιστοσύνη του εκλογικού σώματος μπορεί να χορηγείται και σε παράγοντες του επιχειρηματικού ή μιντιακού κατεστημένου, που αποκτούν την ευχέρεια να ρυθμίζουν τα δημόσια πράγματα.

Τούτο δεν σημαίνει ότι το δημοψήφισμα θα πρέπει να εξοβελιστεί από τον επανασχεδιασμό του πολιτεύματος. Η αναμόρφωσή του όμως θα πρέπει να στηριχθεί στην παραδοχή πως πρόκειται για θεσμό της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, για την οποία μπορεί να αποδειχθεί ευεργετικός εφόσον συμφιλιωθεί με τις βασικές αρχές της και διαρρυθμιστεί με τρόπο που θα ευνοεί την επίδραση των κοινωνικών ρευμάτων στις πολιτικές διαδικασίες και όχι την ενίσχυση της δημοφιλίας και της εξουσίας των πρωταγωνιστών του. Με αυτή την οπτική, αξίζει η συζήτηση να επικεντρωθεί στο νομοθετικό δημοψήφισμα, που σήμερα προβλέπεται στο άρθρο 44 παρ. 2 Συντ. Η ισχύουσα ρύθμιση μπορεί να στηρίξει την δημοκρατική συμμετοχή,

καθώς σε περίπτωση που ένα κοινωνικό ζήτημα μεγάλης σημασίας αποτελεί αντικείμενο έντονης αντιπαράθεσης ή που σημαντικός αριθμός ομάδων διατυπώνει ενστάσεις για τον τρόπο αντιμετώπισής του, ο πρωθυπουργός και οι συνεργάτες του έχουν την ευχέρεια να το θέσουν στην έγκριση του εκλογικού σώματος. Η ρύθμιση αυτή θα πρέπει να συμπληρωθεί, επιτρέποντας η πρωτοβουλία του δημοψηφίσματος να προέρχεται και από το εκλογικό σώμα, στο οποίο θα πρέπει επιπλέον να αναγνωριστεί η δυνατότητα να αναλαμβάνει «γνήσια» νομοθετική πρωτοβουλία, δηλαδή να σχεδιάζει αυτό τα νομοθετήματα που κρίνει σκόπιμα και αναγκαία να υιοθετηθούν. Είναι πάντως ευνόητο ότι ο δημοψηφισματικός έλεγχος των νομοθετημάτων λαϊκής νομοθετικής πρωτοβουλίας θα πρέπει να πραγματοποιείται μετά από κοινοβουλευτική συζήτηση, ώστε ο λαός να αποφαινεται για μια επεξεργασμένη ρύθμιση και όχι να απαντά σε ένα γενικού τύπου ερώτημα, που θα επιτρέψει την καταδολίευση του θεσμού.

6. Η εκκοσμίκευση του νεοελληνικού κράτους δεν υπήρξε ως ζήτημα κατά την ίδρυσή του. Σήμερα, όμως, 200 χρόνια μετά, μήπως είναι η στιγμή να τεθούν σε νέα, σύγχρονη βάση οι σχέσεις κράτους-εκκλησίας;

Στην Ελλάδα, σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει στην υπόλοιπη Ευρώπη, η ορθόδοξη εκκλησία είναι ένας κρατικός θεσμός και ο χαρακτήρας της αυτός τυποποιείται στο άρθρο 3 Συντ., που ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι «επικρατούσα θρησκεία στην Ελλάδα είναι η θρησκεία της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Χριστού». Η πρόσδεση της Εκκλησίας στο κράτος την έφερε κοντά στην πολιτική, την εκκοσμίκευσε ενώ παράλληλα η ελληνική πολιτεία διαθέτει χαρακτηριστικά κράτους θρησκευόμενου, με επίσημο δόγμα, που με δυσκολία εξασφαλίζει τον σεβασμό των δικαιωμάτων ορισμένων κοινωνικών ομάδων, ενώ παλεύει ακόμη για να διαμορφώσει αυτόνομα τις πολιτικές του, την φυσιογνωμία του ακόμη και τους όρους συγκρότησης της πολιτικής του κοινότητας.

Τούτο επειδή, η Εκκλησία της Ελλάδας στηριγμένη στο άρθρο 3 Συντ., υποστηρίζει ότι η χώρα διαθέτει επίσημη, κρατική θρησκεία και γι' αυτό τον λόγο, αυτή ως θεσμικός εκφραστής της οφείλει να συμπράττει στην άσκηση πλήθους κρατικών αρμοδιοτήτων. Πρόκειται για μια έωλη ερμηνεία, που όχι μόνον προσδίδει αυθαίρετα νόημα στην προαναφερόμενη συνταγματική διάταξη, αλλά την αποκόπτει από τις συνταγματικούς κανόνες που εγγυώνται την προστασία της θρησκευτικής ελευθερίας

και εξασφαλίζουν την ίση προστασία όλων των θρησκευτικών κοινοτήτων. Δυστυχώς όμως, η ερμηνευτική αυτή προσέγγιση βρήκε απήχηση ιδίως στην δικαστική εξουσία. Με δυο λόγια, η Εκκλησία, επωφελούμενη της κοινωνικής επιρροής της και με την βοήθεια όσων κρατικών λειτουργών είναι ένθερμοι οπαδοί της, κατορθώνει να υποβαθμίσει τους συνταγματικούς κανόνες που διαμορφώνουν τον ουδετερόθρησκο χαρακτήρα του κράτους, καθιερώνοντας το απαραβίαστο της θρησκευτικής συνείδησης και την απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων ανεξάρτητα από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις καθενός (άρθρο 13 παρ. 1 Συντ.). Έτσι, ορατός πια είναι ο κίνδυνος η Εκκλησία να καταστεί συννομοθέτης με την λαϊκή αντιπροσωπεία ή την κυβέρνηση όταν αυτή ασκεί κατ' εξουσιοδότηση κανονιστική αρμοδιότητα και συνδιαμορφωτής σημαντικών δημόσιων πολιτικών. Είναι, λοιπόν επείγουσα η ανάγκη να αναθεωρηθεί το άρθρο 3 Συντ., ώστε να εκλείψει το νομικό θεμέλιο που επιτρέπει την μετεξέλιξη των ηγετών της «επικρατούσας» θρησκείας σε πολιτειακούς παράγοντες. Στην ίδια κατεύθυνση, αυτονόητη είναι η κατάργηση του προοιμίου του Συντάγματος, που αν και απλό ιστορικό κατάλοιπο ενισχύει τον πολιτικό ρόλο της Εκκλησίας. Αν δε αναλογιστεί κανείς, ότι οι πολιτικές παρεμβάσεις της Εκκλησίας ενισχύουν την αντίληψη ότι φορέας της κυριαρχίας είναι το έθνος και όχι ο λαός, γίνεται εύκολα αντιληπτή η σημασία της αναθεώρησης του άρθρου 3 Συντ. ως ένα ανάχωμα στο εθνικισμό που σήμερα μοιάζει να αποτελεί προάγγελο του φασισμού.

7. Η Νέα Δημοκρατία σε όλες τις προτάσεις της όταν τίθεται ζήτημα συνταγματικής αναθεώρησης επιμένει στην κατάργηση του άρθρου 16. Εκτός από την ιδεοληψία, υπάρχουν κι άλλοι λόγοι που την υποχρεώνουν να το κάνει;

Κατά την γνώμη μου δεν πρόκειται για ιδεοληψία, αλλά για μια σημαντική πολιτική παρέμβαση, κρίσιμη για την αναδιάταξη των ορίων δημοσίου και ιδιωτικού που επιδιώκουν όσοι προωθούν την νεοφιλελεύθερη θέσμιση των κοινωνιών. Παρ' ότι η οικονομική κρίση ανέδειξε τον αντικοινωνικό και ολιγαρχικό χαρακτήρα της αγοραίας παγκοσμιοποίησης, πολιτικές δυνάμεις όπως η ΝΔ στην χώρα μας δεν εγκατέλειψαν την προσπάθεια να προσδώσουν αυξημένη δύναμη στα προτάγματα που στηρίζουν τις πολιτικές της. Έτσι, φροντίζουν τα πεδία που θεωρούνται δημόσια, που είναι δηλαδή ταγμένα στην εξυπηρέτηση σκοπών γενικότερου συμφέροντος και για το λόγο αυτό βρίσκονται υπό τον έλεγχο της πολιτικής εξουσίας, έμμεσα και της

πολιτικής κοινότητας, να «μετατίθενται» και να εντάσσονται στον ιδιωτικό χώρο. Τούτο, ίσως, αποτελεί το μεγαλύτερο πρόβλημα με το οποίο θα βρεθεί αντιμέτωπη η παρούσα αναθεώρηση: οι πιέσεις για την ιδιωτικοποίηση δημόσιων αγαθών και διαδικασιών είναι εξαιρετικά έντονες και αποτελεσματικές, δεδομένου ότι τα ΜΜΕ που διαμορφώνουν τον κυρίαρχο δημόσιο λόγο, υπηρετούν τις πολιτικοθεσμικές στοχεύσεις της αξιωματικής αντιπολίτευσης και των συντηρητικών πολιτικών δυνάμεων γενικότερα. Η ιδιωτικοποίηση των πανεπιστημίων μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στην θεσμική αποκρυστάλλωση των νέων ορίων δημοσίου – ιδιωτικού και γι' αυτό αποτελεί βασικό αναθεωρητικό διακύβευμα για την ΝΔ : η κατάργηση του δημόσιου -και όχι βέβαια κρατικού- χαρακτήρα των πανεπιστημίων συνεπάγεται ότι οι λειτουργίες που πλαισιώνουν την ελεύθερη ανάπτυξη της επιστήμης, την κριτική αποτίμηση της κοινωνικής θέσμησης και της πολιτικής οργάνωσης, που συμβάλλουν στην διαμόρφωση του συνειδητού πολίτη θα υπαχθούν σε οικονομικές αρχές και ελευθερίες, χάνοντας την δυναμική τους και μεταβάλλοντας σταδιακά τον σκοπό τους.

8. Φαίνεται ότι οι διατάξεις που αφορούν την ευθύνη υπουργών είναι κοινή απαίτηση να αναθεωρηθούν. Με ποιο τρόπο μπορεί να αποφύγουμε την αναβίωση ενός καθεστώτος που ουσιαστικά βάζει στο απυρόβλητο όσα πολιτικά πρόσωπα παραβαίνουν το νόμο;

Έχουν διατυπωθεί ενδιαφέρουσες προτάσεις για την δικαιοκρατική αναμόρφωση του θεσμού, έτσι ώστε αυτός να συμβάλλει στην δημοκρατική λειτουργία του πολιτεύματος. Κρίσιμα είναι δυο σημεία: πρώτον η κατάργηση της σύντομης παραγραφής των αδικημάτων, ώστε οι Υπουργοί να μην απολαμβάνουν ένα αδικαιολόγητο προνόμιο και να ελέγχονται ποινικά τον ίδιο χρόνο με όλους τους πολίτες. Ακόμη, είναι σημαντικό να διευκρινιστεί ότι η ειδική δωσιδικία συντρέχει μόνον για τα αδικήματα που τελέστηκαν κατά την άσκηση και όχι απλώς επ' ευκαιρία των υπουργικών καθηκόντων. Πάντως η ευρεία συναίνεση που έχει διαμορφωθεί για το ζήτημα αυτό, προοιωνίζεται μια ουσιαστική και αποτελεσματική μεταρρύθμιση.

Ιφιγένεια Καμτσίδου